„…legyen eszme- és alakhű, mégis szabad…”

2017/09/29 - 2018/03/02

Kiállítás Shakespeare összes műveinek első magyar kiadásáról az Arany János-év alkalmából.
„…(azaz ne szolgai); tehát vers verssel, ha lehet ugyanannyi sorral, adassék vissza stb. A kiadás 1/16 formátumban, füzetekben, úgy, hogy minden füzet egy kolomposabb drámát és egy ritkábban olvasott színművet tartalmazna, péld.: Othello – Téli rege.”

Kiállítás Shakespeare összes műveinek első magyar kiadásáról az Arany János-év alkalmából

Nemzeti Színház.

Általános Bérletszünet.

Pest, szombaton, április 23-án, 1864.

II-dik rendkivüli előadásul:

SHAKESPEARE VILMOS

születésnapjának háromszázados emlékére, ELŐSZÖR:

Szent-iván-éji álom.

[1]

„…(azaz ne szolgai); tehát vers verssel, ha lehet ugyanannyi sorral, adassék vissza stb. A kiadás 1/16 formátumban, füzetekben, úgy, hogy minden füzet egy kolomposabb drámát és egy ritkábban olvasott színművet tartalmazna, péld.: Othello – Téli rege. Pazar nyomtatás nem kell, csak mint a lipcsei stereotyp – így olcsóbban adható, s inkább elterjed.” Arany János ezekkel a szavakkal adta meg 1858-ban, egykori nagykőrösi tanártársának, Tomori Anasztáznak az első magyar nyelvű Shakespeare-összkiadás fordításának, szerkesztésének és formájának alapelveit.

VASÁRNAPI UJSÁG

52-ik szám 1882. BUDAPEST, DECZEMBER 24. XXIX. évfolyam.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: egész évre 12 frt, félévre 6 frt. Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG: egész évre 8 frt, félévre 4 frt. Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: egész évre 6 frt, félévre 3 frt. Külföldi előfizetésekhez a postailag meghatározott viteldíj is csatolandó.

LEVÉL
a
Vasárnapi Ujság szerkesztőjéhez.

Kedves barátom!

Életrajzi adatokat kérsz tőlem abból az alkalomból, hogy kisebb eredeti költeményeim gyüjteménye két kötetben most jelenik meg a Franklin-társulat kiadásában, mely azt jónak látta arczképemmel is ellátni s te ez arczképet lapodban szintén közleni akarod.

Azt hiszem, nem várasz tőlem sem részletes — s életpályám és sorsom minden változásaira kiterjeszkedő — életrajzot, sem összes irodalmi munkáim czimjegyzékét, melyek nagy része a pillanati szükség vagy igények által hivatott létre s rövid élet után a méltó feledésnek adatott át. A mit tőlem kivánsz s a mit adni hajlandó vagyok, némi kommentárral kisérése harminczhat éves költői (pardon! versirói) pályámnak, két kötetes gyüjteményem megvilágitására. Mert verseim közül nem csak azok alkalmiak, melyek bizonyos kijelölt ünnepélyes alkalomra készültek s adattak elő; alig van a két kötetben valami, a mi ne birna alkalmi-, vagy ha jobban tetszik, életrajzi vonatkozással. Von-e ez le valamit becsökből? vagy ad ahhoz valamit? azt hiszem, sem egyik, sem másik. Goethe szerint minden jó vers alkalmi, a miből nem következik ugyan, hogy minden alkalmi vers jó is; de annyi igen, hogy nem minden alkalmi vers rossz is mulhatatlanul. Lehet jó is, rossz is — a szerint a mint a külső alkalom (akár országos, akár egyéni), belsővé vált az által, hogy szive mélyében meghatotta a költőt s a mint ez az alkalom-sugallta érzéseit és eszméit költői alakba tudta önteni, vagy nem.

A ki életemet annyira ismeri mint te, könnyü szerrel meg fogja találni költeményeimben a vonatkozásokat s — remélem — az igazságot is, mely ha magában még nem müvészet is, de egyik mulhatatlan eleme s lényeges feltétele annak. Igy a *Szülőházam* czimü költemény (I. kötet 163. l.) visszevezet a nagyenyedi kollégium-utczai házhoz, melyben 1829. junius 15-kén láttam meg a napvilágot, s melyet a 49-iki pusztulás után romjaiban kelle viszontlátnom. Gyermekkorom s neveltetésem hü képét megtalálhatja olvasóm többi közt a *Karácson* (I. 151.), *Öreg karszék* (II. 133.) s kivált az *Emlékezés apámra* (II. 41.) czimüekben. Ez utolsóból kiolvashatja, mily gonddal s szeretettel nevelt, tanitott, oktatott, vezérelt atyám s hogy elmém es szivem képzésének alapját mikép vetette, irányát mikép adta meg s tüzte ki egész életemre. Ha érek valamit s lett belőlem valami: azt én egyedül neki köszönöm; még önmunkássági ösztönömet is, a mire példája által vezetett s azt egészen vérembe csepegtette. Mily döntő szerepet játszott mellette, életemre s jellememre anyám, mily páratlan, gondos, szerető anya (hála égnek, még nem kell mondanom: «volt» — az isten tartsa még soká!) s mily szeretettel és tisztelettel csüngtem kis koromtól fogva, s csüngök rajta öregségemre: azt igazán és őszintén hirdeti neki szentelt számos versem, melyeknek — mivel sok köztök a nagyon is egyéni — csak kisebb részét vettem föl gyüjteményembe, de igy is eleget arra, hogy belőlök (*Ma hatvan éves* II. 38. *Hosszu ősz* II. 88. *Erdélyi ut* 1. 2. II. 226. *Ma hetven éves* II. 254. *Szép öreg asszony* II. 376.) életem e verőfényes oldala kisugározzék.

Ifjuságom szerelmi regénye két fejezetből áll, melyek némileg egymásba fonódnak. Első szerelmem, szinte gyermekül még, azé a kékszemü, aranyhaju gyermeké volt, ki néhány év mulva — ah oly igen rövid időre! — kezével is

SZÁSZ KÁROLY.

[2]William Shakespeare műveit – elsősorban drámáit – fordították magyarra 1858 előtt is (és persze 1858 után is). A 18. század végén és a 19. század elején az átültetők alapszövegként a német fordításokat és átdolgozásokat használták: Friedrich Schröder vagy August Schlegel *Hamlet*jét (Kazinczy Ferenc), Heinrich Beck *Az egymást bosszantók*ját (Sok hűhó semmiért – Benke József) – csak kettő a sok közül. Az eredeti angol szöveghez először Döbrentei Gábor nyúlt, a *Macbeth* 1830-ban jelent meg, a budai Várszínházban játszó színtársulat 1834-ben adta elő.

A szerb származású Tomori (Teodorovits) Anasztáz, a nagykőrösi református gimnázium matematikatanára – Arany János kollégája – 1854-ben dús örökséghez jutott. Tomori a 19. század 2. fele magyar művelődésének és tudományának megemlékezésre méltó mecénása lett, az első magyar teljes Shakespeare-kiadás kitalálója, elindítója és finanszírozója. Az elvek kidolgozását Arany Jánostól kérte.

[3]Kétségtelen, hogy a Shakespeare-kiadás koncepciójának kitalálója, a munka szakmai tartalmának, biztosítékainak kimunkálója Arany volt. Ez nemcsak Tomorival való levelezéséből világos, hanem abból is, hogy amikor 1860-ban az újjáéledő Kisfaludy Társaság átvette a munka bonyolítását, a kebelében alakult Shakespeare-bizottság előterjesztésében az Arany és Tomori levelezésében kifejtett elképzelések köszönnek vissza, szinte szóról szóra. „[…] az áttevők alak-, anyag-, vagy

tartalomhű fordításra törekedjenek, jambust jambussal, lyrai alakot lyraival adjanak vissza: de úgy, hogy az eszmét, az erőt, a nyelv (különösen a szavalati) gördülékenységét apró formai bibeléssel sehol föl ne áldozzák.”

Előfizetési föltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: { egész évre 12 frt, félévre … 6 •
Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG: { egész évre 8 frt, félévre … 4 •
Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: { egész évre 6 frt, félévre … 3 •
Külföldi előfizetésekhez a postailag meghatározott viszálj is csatolandó.

5-ik szám 1881. BUDAPEST, JANUÁR 30. XXVIII. évfolyam.

LÉVAY JÓZSEF.

Lévay, kinek összegyüjtött költeményei, harminczöt éves költői pályájának maradandó becsü emlékeül épen most jelennek meg, költőink azon kisded csoportjához tartozik, mely közvetlen a forradalom után, a fölburjánzó rossz poéták mezitlábas serge, a Petőfi-utánzók külsőségeken kapó hada, s a vidéki- és táj-költészet sallangoskodói ellenében a nemzetinek a nepies alapján müvészi kifejtésére törekedett, s igazi magyarságot választékos formával, hazafias érzést általános és örök-igaz emberivel, s erőt és tartalmasságot finomult izléssel törekedett egyesiteni.

E Petőfi *utáni* költői iskola élén nem kisebb ember áll, mint Arany János, ki már 1846-ban megirta ugyan Toldiját s azzal egyszerre a Vörösmarty és Petőfi magaslatára lépett, de a ki lyrai költészete erejét csak a forradalom után fejtette ki, mikor Tompával együtt a legigazabb és legerősebb hangot adta a nemzet fájdalmának és reményeinek. Kisebb költeményei két kötetében alig van öt-hat darab a forradalom előttről, ugyanannyi a forradalomból; a többi mind az ötvenes évek terméke, abból az időből, melyről épen szólottunk.

Lévay is jóval korábban lépett föl. Ha jól emlékszünk 1844-ben, a Garay Regélőjében «Koszoru» czimü csinos költeményével, melyet csakhamar még kettő követett; s Erdélyi János a fiatalabb költőkről (Petőfi, Tompa, Lisznyai) irt szemléjében már azt irhatta: «Lévay József oly szépen versel, mint társai közül alig valamelyik». De azért Lévay költői munkásságának is a forradalom utáni időre esik a java része; s ő ama költői csoportban, melyről fentebb szóltunk, Arany után az első helyek *egyikét* foglalja el.

Lévay József 1825-ben november 18-kán született Borsodvármegyében Sajó-Szent-Péteren, becsületes és értelmes magyar földmüves — bár nemes — szülőktől, kiket öreg korukban is ép annyira tisztelt és szeretett, mint a jó Petőfi a maga egyszerü szülőit. Méltán; mert tőlök, egyszerü házi körükben kapta első benyomásait, melyek izlésére, nyelvére, egész pályájára oly nemesitőleg hatottak; s mert a sok gyermekü szülők, fölismervén e fiukban a nagyobbra hivatott tehetséget, elhatározták öt áldozattal is «kitanittatni». Elemi iskoláit születése helyén, a gymnaziumot Miskolczon, a jogot Kézsmárkon végezte, a hol ez időben tanárkodott Hunfalvy Pál, a kitünő tudós is. Joggyakorlaton Borsod jeles fiánál s nagyhirü követénél, Szemere Bertalannál volt, ki a szép tollu s már is nevesedni kezdő fiatal irót Pozsonyba is magával vitte az 1847/8-diki országgyülésre. Itt irta, néhány lángoló hazafias költemény között, Kossuthhoz is szép ódáját. Megalakulván a miniszterium, Szemere Horváth Lajost titkárul vette maga mellé és Lévayt fogalmazónak nevezte ki miniszteriumába és a hivatalos «Közlöny» mellett alkalmazta, hol journalisztikai jártassságot szerzett s a forradalom végéig meg is maradt. Ugyanabban a miniszteriumban fogalmazóskodott egy ideig Arany János is, fökép azért, hogy a Vas Gereben Néplapja szerkesztésében tettleges részt vehessen.

A forradalom leveretése szétrobbantott mindent; szétverte az embereket is. A közélet sorompói bezáratván, az irodalom — egyetlen tere a nyilvánosságnak — annál nagyobb fontossággá vált s a journalisztika lassanként elfoglalta ismét a tért, melyről erőszakkal leszorittatott. Lévay, miután egy évnél tovább szülői házánál rejtőzött, 1850-ben a Császár Ferencz által alapitott Pesti Naplónál nyert alkalmazást mint ujdonságiró; költeményei pedig, előbb Bátor Miklós, aztán saját neve alatt, mind sü-

LÉVAY JÓZSEF.

Kozmata fényképe után.

[4]A fordítók és bírálók körét (minden benyújtott fordítást ketten, Kisfaludy Társaság tagjai, vizsgáltak) a korabeli magyar irodalmi élet legjava adta, többek között id. Szász Károly, Greguss Ágost, Lévay József, Rákosi Jenő, Arany László, Szigligeti Ede és Arany János. A megfellebbezhetetlen tekintélyű Arany, akinek fordításait, a *Szentivánéji álmo*t, a *Hamlet*et és a *János király*t – bár ő maga kérte – a Társaság bírálat nélkül fogadta el, javításra-szerkesztésre maga kilenc művet vállalt, köztük a sorozatba felvett, korábban született hármat is: Petőfi Sándor *Coriolanus*át, Vörösmarty Mihály *Julius Caesar*át és *Lear király*át. Bírálatai végtelenül lelkiismeretesek, nemcsak kifogásolt, javasolt is.

Az első kötet (Szentivánéji álom, Othello) 1864-ben, az utolsó (Szonettek) 1878-ban jelent meg. A Shakespeare-drámák új fordításai a következő két évtizedben szinte mind színpadra kerültek. Először a *Szentivánéji álom*, 1864. április 23-án, a Nemzeti Színházban, William Shakespeare születésének 300. évfordulóján. Kiállításunk a kiadás történetét – és ebben Arany János munkáját, szerepét, Shakespeare-fordításait – mutatja be.

Megnyitó: 2017. október 5. 17 óra, Színháztörténeti Tár – Zeneműtár katalógusterében
A megnyitó eseménye a Facebookon [5]

A kiállítás kurátora: Dr. Rajnai Edit

A kiállítás helyszíne: Országos Széchényi Könyvtár, 1014 Budapest, Budavári Palota F épület, VI. emelet, Színháztörténeti Tár – Zeneműtár katalógustere.

Látogatható 2017. szeptember 29-től 2018. március 2-ig, keddtől péntekig 9.00 és 17.00, szombaton 9.00 és 14.00 óra között.

Olvasójeggyel nem rendelkező látogatóink az időszaki kamarakiállításokat egységesen 400 Ft-os jegy ellenében látogathatják.

Videó [6]
2018/01/08 - 13:17

Forrás webcím: https://oszk.hu/kiallitas/legyen-eszme-es-alakhu-megis-szabad

Hivatkozások:
[1] https://oszk.hu/sites/default/files/szentivaneji-plakat.jpg
[2] https://oszk.hu/sites/default/files/szasz-karoly.jpg
[3] https://oszk.hu/sites/default/files/gabanyi_shylock.jpg
[4] https://oszk.hu/sites/default/files/levay-jozsef.jpg
[5] https://www.facebook.com/events/1961822257394882??ti=ia
[6] https://youtu.be/hMXOlB86ZnY
[7] https://oszk.hu/category/foszotar-es-pozicionalo/kiallitas-archivum-2016
[8] https://oszk.hu/category/foszotar-es-pozicionalo/hirek